

جویبار، پایتخت کشتی

سرگذشت کشتی و کشتی‌گیران شهرستان
جویبار

دکتر علی رضائی پاچی

صمد منتظری عزین آبادی

روحین مهر - ۱۳۹۵

سرشناسه: منتظری عزین آبادی، صمد (۱۳۷۲-)، گردآورنده.
عنوان و نام پدیدآور: جویبار، پایتخت کشتی؛ صمد منتظری عزین آبادی و علی رضائی پاچی.

مشخصات نشر: ساری: روحین مهر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۲۹ ص، مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۷۹-۸۰-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

عنوان دیگر: سرگذشت کشتی و کشتی‌گیران شهرستان جویبار

موضوع: کشتی (ورزش)، ایران، جویبار

موضوع: کشتی‌گیران، ایران، جویبار

موضوع: جویبار (شهرستان)

شناسه افزوده: رضائی پاچی، علی (۱۳۵۰-)، گردآورنده.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۸م۹ ج/GV۱۱۹۸/۷۸

رده‌بندی دیویی: ۲۲۵۷۹۶ / ۸۱۲۰۹

شماره کتابخانه‌ای: ۴۲۰۲۴۹۰

جویبار، پایتخت کشتی

گردآورندگان

دکتر علی رضائی پاچی

صمد منتظری عزین آبادی

ویراستار: حسن غنیمتی

طرح جلد: محمد نصیری

چاپ و صحافی: چاپ اقسست زارع ساری

چاپ اول، ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۷۹-۸۰-۳

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه
۱۳	تاریخچه کشتی
۱۴	کشتی در ایران
۱۴	کشتی مازندران: لوجو
۱۵	شهرستان جویبار
۱۷	کشتی در جویبار
۱۷	روش کار ما در تدوین این اثر
۱۹	فصل اول
۱۹	کشتی‌گیران شهید
۲۱	سردار شهید ذبیح‌الله عالی
۲۳	شهید حسن فقیهی
۲۷	شهید شعبانعلی فرزانه
۲۹	شهید جواد مجیدایی
۳۰	شهید نقی ایجادی
۳۱	فصل دوم
۳۱	لوجوکاران
۳۳	علی‌گدا مهدیان
۳۵	علی‌اصغر قاسمی جویباری

۳۶	شیر آقا رمضانی
۳۸	عزیز پنبه کار
۳۹	قربانعلی واسو
۴۱	مشهدی آقا نقیبی
۴۲	حسین علی نوروزیان
۴۶	محمد حسن نقیبی
۴۷	قاسم فتاحی
۴۸	جمال الله کاویانی
۵۰	ریز و کزاری
۵۵	حسین شهمیری
۵۶	غلام علی ستانی
۵۸	خیر الله خدابخش
۶۱	شید الله سامی
۶۵	یحیی نقیبی
۶۶	شعبان یوسفی
۶۹	حبیب رمضانی
۷۲	ذکریا نقیبی
۷۳	فریدون تقی زاده چراتی
۷۵	محمد فکوری
۷۹	سید فضل الله هاشمی
۸۲	سید عباس علی هاشمی
۸۵	بهمن کاظمی انارمرزی
۸۸	حسین شریفی
۹۲	فصل سوم
۹۲	کشتی گیران باشگاهی
۹۴	منوچهر مدانلو
۹۶	علی طبرستانی
۱۰۱	حسن کیانی
۱۰۲	ذبیح الله آقا پور
۱۰۳	سبحان روحی
۱۰۸	قنبر علی مدانلو جویباری

۱۱۱	حشمت امید
۱۱۳	محمدابراهیم مسرور
۱۱۶	کاووس جعفرزاده
۱۲۱	فتح علی جلیلی
۱۲۳	اکبر ضیایی
۱۲۵	علی رضا اولیایی
۱۲۷	یعقوب نجفی جوبیاری
۱۳۴	آیت واگذاری
۱۳۷	ناصر حسین پور
۱۴۱	حاجیزنجیبی
۱۴۲	رضا هرحزاده
۱۴۶	سلمان قادری
۱۴۸	سهراب رضایی
۱۵۰	قدرت قادری
۱۵۱	ناصر اسماعیل پور
۱۵۴	نورعلی قلی زاده
۱۵۸	حیدرعلی سیار
۱۶۰	بهروز نیک نژاد
۱۶۲	یارعلی سیاری
۱۶۵	همت مسلمی جوبیاری
۱۶۷	مهدی حاجی زاده
۱۷۰	رضا یزدانی
۱۷۳	محمدباقر عالی
۱۷۶	سعید نیستانی
۱۷۸	سعید احمدی زرین کلایی
۱۸۱	کمیل قاسمی
۱۸۵	مسعود اسماعیل پور
۱۸۹	عزت الله اکبری زرین کلایی
۱۹۲	کامران قاسم پور
۱۹۴	ایمان صادقی
۱۹۶	حسن یزدانی چراتی
۲۰۰	علی اصغر اکبری زرین کلایی

- ۲۰۲ رضا مظفری
- ۲۰۴ علی اسماعیل پور
- ۲۰۵ مهدی عشقی
- ۲۰۸ پیوست‌ها
- ۲۰۸ پیوست ۱- توضیح برخی از فنون و اصطلاحات مربوط به کشتی
- ۲۱۴ پیوست ۲- رؤسای اداره تربیت بدنی
- ۲۱۴ پیوست ۳- رؤسای هیئت کشتی شهرستان جویبار
- ۲۱۵ پیوست ۴- لیدرهای کشتی جویبار
- ۲۱۷ پیوست ۵- سالن‌های کشتی دولتی جویبار
- ۲۲۱ کتاب‌نامه
- ۲۲۲ گفتگوها

پیش‌گفتار

ورزش از اموری است که به عناوین مختلف در جهان مطرح شده و گروه زیادی به اشکال گوناگون با آن سروکار دارند. برخی ورزشکار حرفه‌ای هستند و گروهی ورزشکار آماتور. در دین اسلام و قرآن کریم به اهمیت ورزش اشاره شده است. اسلام به ورزشکاران به دیدهٔ احترام می‌نگرد، زیرا در این دین الهی هر عملی که انسان را در راه رسیدن به کمال یاری نماید، ارزشمند خواهد بود. ورزش‌هایی در زندگی و سنت‌های جوامع به قدری ریشه دوانده که تبدیل به یک ورزش ملی شده است. کشتی از قدیمی‌ترین و فراگیرترین ورزش‌های دنیاست و احتمالاً در دوران ماقبل تاریخ با تغییر شکل در جنگ‌های تن به تن ایجاد شده است. مقام پهلوانی در ایران باستان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. برای رسیدن به مقام پهلوان، مهارت‌های فنون و رموز کشتی و سجایای اخلاقی، جوانمردی، شجاعت، بزرگواری، عدالت نیز ضروری بود. کشتی از جمله ورزش‌هایی است که در ایران و به ویژه مازندران نمود داشته است. شهرستان جویبار مازندران از نقاط کشتی‌خیزان دیار است که قهرمانان و پهلوانان زیادی را پرورش داده است. از آنجایی که پژوهش جامعی در زمینهٔ کشتی جویبار و مازندران انجام نشده است، ضرورت دارد که شهرستان جویبار به عنوان پایتخت کشتی جهان پرداخته شود.

این پژوهش نوعی تاریخ شفاهی است که داده‌های آن به پرس میدان و مصاحبه از کشتی‌گیران جویبار (لوچو، فرنگی و آزاد) در سطح ملی و بین‌المللی گردآوری کرده‌ایم و به زندگی‌نامهٔ قهرمانان و پهلوانان و بررسی اصطلاحات کشتی پرداخته‌ایم.

جا دارد از عزیزی که در این پژوهش و انتشار آن یاریگر ما بوده‌اند سپاس‌گزاری کنیم: فرماندار و معاونان محترم؛ شهردار و شورای شهر جویبار؛

شهردار و شورای شهر و هیئت کشتی شهر کوهی خیل؛ رؤسای محترم تربیت بدنی جویبار؛ رئیس اداره فرهنگ و ارشاد جویبار؛ رئیس هیئت کشتی جویبار، آقای سلمان قادری؛ فرماندهی سپاه جویبار، جناب سرهنگ نادعلی؛ کشتی‌گیران و خانواده‌های محترمشان؛ همکاران آقایان احمد ابراهیمی، محمدجواد اشرفی، احمد زیار، خانم‌ها زهرا فلاح، سیده مرضیه شجاعی لنگری؛ مدیر انتشارات روجین مهر، خانم رازقی؛ مدیر انتشارات هاوژین، خانم ابراهیم. همکاران مجموعه شناخت‌نامه مازندران: دکتر زین‌العابدین درگاهی و خانم‌ها: بر امامی؛ ویراستار اول متن، آقای حسن غنیمتی؛ همکاران محترم دفتر مطالعات و پژوهش تاریخ و فرهنگ مازندران خانم‌ها: اعظم خورشیدی، زینب شعبانی، سپاس‌اشرفی و مدیریت مرکز اسناد و کتابخانه ملی مازندران و همکاران.

دکتر علی رضائی پاچی
صمد منتظری عزین آبادی
مازندران - تابستان ۱۳۹۵

مقدمه

تاریخچه کشتی

«زورآزمایی دو تن با یکدیگر بدون به کار بردن آلات و اسباب به قصد بر زمین افکندن هم نبرد. زورورزی دو تن با یکدیگر تا کدام یک از پای درآید» (لغتنامه دهخدا).

منشأ ر مبدأ کشتی به شروع حیات برمی گردد؛ به زمانی که بشر می خواست دنیای اطراف خود را شناسد. بشر با مشاهده مبارزه حیوانات و تقلید از رفتار و حرکات آنها مهارت های خود را گسترش داد. مبارزه و کشتی گرفتن انسان با حیوانات در دوران باستان متداول بود. نمی توان پیدایش کشتی را به منطقه ویژه ای نسبت داد یا شکل گیری آن را در ناحیه خاصی در نظر گرفت؛ زیرا کشتی در بین جوامع کهن به شیوه های مختلف رایج بود. مصر و چین باستان، بعدها ایران، یونان، روم و سایر ملل هر یک به این ورزش پرداختند (میرزایی، ۱۳۹۳: ۱۳). فنون کشتی از بین النهرین، مصر، آسیای روم و یونان آغاز شد و در طول گسترش و تکامل یافت. با رواج کشتی در ایران مسابقات مربوط به آن نیز از سال ۷۰۴ قبل از میلاد به مواد پنج گانه (پنتاتلون) بازی های المپیک باستان افزوده شد.

پس از مدتی برای حفظ سلامت کشتی گیران، لزوم وجود آموزش های سازمان دهی شده و انجام رقابت ها بر اساس مجموعه ای از قوانین و استانداردها احساس شد. هدف از این کار، کشتی بدون خونریزی بود. پس از شکل گیری و وضع قوانین، کشتی به عنوان ورزش شناخته شد. هم اکنون بیش از ۲۰۰ نوع ورزش کشتی در سراسر دنیا وجود دارد. شرایط اجتماعی متفاوت موجب پدید آمدن تنوع در کشتی شده است.

کشتی در ایران

در ایران باستان کشتی فراتر از یک ورزش، بخشی از زندگی مردم بود. بعضی از اصحاب فرهنگ، کلمه کشتی را به صورت کستی به معنی «کوفتن» آورده و نوشته‌اند «کستی به معنای کشتی است، زیرا دو کس باهم کشتی گیرند، یکی خواهد که دیگری را به زمین کوبد» (همان: ۱۵).

به روایت دیگر زرتشتیان و پارسیان باستان، هنگام غروب آفتاب، بندی به کمر خود می‌بستند و در برابر کانون آتش دعا می‌خواندند. آن کمر بند «کستی» نامیده می‌شد و کشتی هم از این کلمه برگرفته شد، که به معنای کمر بند را گرفتن است. در کتاب زرتشتیان آمده است شال یا کمر بند یک پهلوان کشتی را جنس ابریشم یا پشم گوسفند بود. زنان آن را می‌بافتند (همان). کشتی در ایران پس از حمله مغول رسمیت بیشتری یافت و چهره پهلوانان نامدار ایران، شاخته‌تر شد. فردوسی در شاهنامه از کشتی بسیار سخن گفت و از صفت رستم و دیگر پهلوانان شاهنامه، کشتی گرفتن و مهارت و قدرت فراوان آن‌هاست.

انواع کشتی سنتی در ایران عبارتند از: کشتی «باجوخه» در خراسان، «لوچو» در مازندران، «گیله‌مردی» در گیلان، «زوران پاتوله» در کردستان، «بغل به بگل» در قزوین، «آشیرما» در آذربایجان، «عربی» در خوزستان، «کمر بندی» در اصفهان، «لشکرکشی» در تبریز، «دسته بغل» در فارس و «گوش» در مناطق ترکمن‌نشین (همان: ۱۶). تکیلات فدراسیون بین‌المللی کشتی آماتور (FILA) سال ۱۹۱۲ در شهر لوزان سوئیس، بایه‌گذاری شد (همان: ۱۷). کشتی آماتور (غیر حرفه‌ای) در اولین دوره بازی‌های المپیک مدرن در آتن به سال ۱۸۹۶ احیا شد. از این میان کشتی فرنگی از اولین دوره بازی‌های المپیک مدرن (آتن، ۱۸۹۶) و کشتی آزاد از دومین دوره این بازی‌ها (سنت لوئیس، ۱۹۰۴) تاکنون جزء برنامه‌های المپیک قرار دارد.

کشتی مازندران: لوچو

درباره کشتی لوچو تاریخ مدونی ثبت نشده، آنچه از دیرباز بر جای مانده مطالبی است که نسل به نسل و سینه به سینه به صورت داستان و افسانه

نقل شده یا بسیار کوتاه در لابه لای کتاب‌ها به آن اشاره شده است. لوچو کشتی سنتی و بومی مازندران است که از دو واژه «لو» + «چو» ترکیب یافته است. لو در معانی مختلف آمده است: لگد، لب، لبه و اشاره‌ای است به بالا. چو به معنی چوب است.

درباره لوچو گفته‌اند: این واژه ترکیبی از «لو» به معنای لگد و «چو» به معنای چوب است. بنابراین در زمان‌های بسیار دور چوب‌دستی برای ساکنان مازندران به‌خصوص بومیان روستایی ارزش فراوان داشت.

لو به معنی لب، لبه به لبه بالا اشاره دارد و با چو ترکیب شد. در این‌جا مراد از چو، پنبه است که جوایزی بر بالای آن می‌بندند. بالای این چوب که ۴-۷ متر طول داشت شاخه نیم‌متری وجود دارد (به نشانه کشتی‌گیری سه نفر تنگل). در گذشته این چوب را در زمین می‌کاشتند و در قسمت بالای آن هدایایی از قبیل پارچه‌هایی به رنگ و جنس شیر پنیر، ابریشم تافته، چوخا، جوراب‌های پشمی، شله، عدس، حاجیم، گلیج، سفره و دستمال می‌آویختند و در قسمت پایه چوب، هدایای چرم، اسب، گاو، گاومیش و گوسفند می‌بستند. اصل این کلمه لوچه است و لوچه با «لو» ترکیبی از «لوا» به معنی پرچم و «چه» پسوند علامت تصغیر است (یزدانی‌زاد، ۱۳۶۷: ۳۳).

شهرستان جوبیار

شهرستان جوبیار در ۱۵ کیلومتری شمال غربی شهرستان ساری، مرکز استان مازندران قرار دارد از شمال به دریای مازندران، از مشرق به شهرستان ساری، از جنوب به شهرستان قائم‌شهر و از غرب به شهرستان سیمرغ (کیلا) و بهنمیر محدود است. جوبیار گسترده‌شده دهستان «گیل‌خواران» است که مرکز دهستان آن «باغلو» نام داشت. باغلو (مشهور به جوبیار) قصبه مرکز دهستان گیل‌خواران بخش مرکزی شهرستان قائم‌شهر است. ناحیه‌ای با آب و هوای معتدل مرطوب است.

اجتماع اولیه مردم در شهرستان جوبیار به دوران صدر اسلام بازمی‌گردد. در منابع تاریخی در کتاب «تاریخ جرجان» که در قرن چهارم نوشته‌شد، از فقیهی برجسته به نام یعقوب تنبلایی از دهستان گیل‌خواران نام می‌برد، با توجه به

حاصل خیز بودن زمین‌ها، افراد زیادی از داخل و خارج استان به این شهر مهاجرت کردند که بیشتر مهاجران غیر بومی از کردها و سادات بودند که در دوره آقا محمدخان قاجار به اجبار به این منطقه تبعید شدند و در دوره ناصرالدین‌شاه از فوج‌های مهم در مازندران بودند. بیشتر مهاجران بومی سوادکوه پس از زلزله‌های تاریخی سوادکوه (به ویژه زلزله سال ۱۳۳۶) به منطقه گیل‌خواران آمدند و روستاهایی را تشکیل دادند (غفاری چراتی، ۱۳۹۰: ۴۰).

در این منطقه علاوه بر بومیان، اقوام و گروه‌های متفاوتی زندگی می‌کنند که برخی از آن‌ها در طول تاریخ به این شهر کوچانده شده یا مهاجرت کرده‌اند:

- ۱- خانواده‌ها، مدائلو که از تبار کردهای غرب کشور می‌باشند و پیش از دوره ناصرالدین‌شاه گیل‌خواران کوچ کردند.

- ۲- در «ترک‌محاکام» ترک نژاد سکونت داشتند.

- ۳- خانواده‌هایی به نام شهرمیرزادی که بی شک باید از آبادی‌های اطراف سمنان باشند.

- ۴- خانواده‌هایی هم از قزلباش به جویبار کوچ کردند.

- ۵- مهاجرانی به نام بربری، زیبا و گیلانی در این شهر ساکن شدند (ساداتیان جویباری، ۱۳۸۷: ۲۷-۲۵).

شهرستان جویبار در ساحل دریای مازندران حدود ۳۰۰ کیلومتر مربع وسعت بین شهرستان‌های ساری، قائم‌شهر و باباسر قرار دارد (همان: ۱۹). جمعیت شهرستان جویبار بنا بر سرشماری سال ۱۳۹۰، ۷۳۰۰۰ نفر است (مسگر، ۱۳۸۹: ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۹). این شهرستان دو بخش دارد:

- ۱- بخش مرکزی (دهستان سیاه‌رود به مرکزیت گلیرد و دهستان حسن‌رضا به مرکزیت سروکلا).

- ۲- بخش گیل‌خواران به مرکزیت کوهی‌خیل (دهستان لاریم به مرکزیت لاریم و دهستان چپ‌کرو) (ساداتیان جویباری، ۱۳۸۷: ۱۹).

گیل‌خواران پیش از اسلام هم محل سکونت بود، اما در تاریخ دور تا زمان شاه عباس اطلاع مبسوطی درباره گیل‌خواران وجود ندارد. به نظر می‌آید چون این آبادی در مسیر اصلی شهرهای قدیم، یعنی ساری و آمل قرار نگرفته است کمتر مورد توجه قرار گرفت (همان: ۳۲).

کشتی در جوبیار

جوبیار از دیرباز در زمینه ورزش کشتی رونق داشت تا جایی که امروز «پایتخت کشتی ایران» لقب گرفت. مردم جوبیار که شغل بیشترشان دامداری و کشاورزی است؛ پس از برداشت محصول به انجام بازی‌ها و برگزاری مسابقات می‌پرداختند. در محلات مختلف پس از دروی شالی مسابقات لوچو برگزار می‌شد. هم اکنون نیز این سنت کم و بیش برقرار است. پهلوانان، سر پهلوانان و تنگله‌هایی از میان لوچوکاران ظاهر شدند که مهم‌ترین ویژگی آنان رعایت آداب و رسوم پهلوانی و جوانمردی است. در بین محلات جوبیار، کشتی نزد مردم «کلا مرحله» با اقبال بیشتری روبه‌رو بوده است، بیشتر پهلوانان و قهرمانان شهر از این محله برخاسته‌اند. پس از دایرشدن باشگاه کشتی در این شهر، برخی از برجستگان به کشتی‌های باشگاهی روی آوردند.

روش کار مادر تداوم این کار

برای زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره کسانی که در این عرصه گام نهادند و افتخارآفرینی کردند بر آن شدیم. معرفی کشتی‌گیران گذشته و حال، از زبان آنان یا نزدیکانشان بپردازیم.

یکی از مزایای کتاب در این است که در لابه‌لای شرح حال کشتی‌گیران، تاریخ شکل‌گیری کشتی و چگونگی رشد و بالیدن کشتی‌گیران مطرح می‌شود و در حقیقت این مجموعه به نوعی «تاریخ کشتی جوبیار» به شمار می‌آید.

با توجه به این که برخی از پهلوانان فقط در عرصه کشتی محلی فعالیت داشتند و برخی دیگر در کشتی باشگاهی در سطح استان و کشم و جهانی درخشیدند، کتاب به دو بخش تقسیم شده است: کشتی لوچو و کشتی باشگاهی. افرادی که در هر دو قسمت فعالیت داشتند و عناوینی را هم در کشتی محلی و هم در کشتی باشگاهی کسب کردند، چون شروع کار آنان با لوچو بود، در قسمت لوچوکاران معرفی شده‌اند.

به پاس گرامی‌داشت یاد شهدای عزیز، فصل اول به کشتی‌گیران شهید اختصاص داده شد.

بیشتر مطالب و اطلاعات کتاب براساس مصاحبه با خود افراد تنظیم شد و چنانچه فردی در قید حیات نبود از بستگان درجه اول یا دوستان بسیار نزدیک آن‌ها اطلاعات جمع‌آوری شده است. سعی کرده‌ایم مطالب همراه با عکس‌هایی باشد. در ترتیب معرفی کشتی‌گیران ملاک را سال تولد آن‌ها قرار داده‌ایم. هم‌چنین برخی از عزیزان حاضر به مصاحبه نشدند.

در پایان کتاب، برخی از اصطلاحات فنون کشتی برای آگاهی بیشتر و پرهیز از توضیحات ملال‌آور در متن اصلی به طور خلاصه شرح داده شد.